

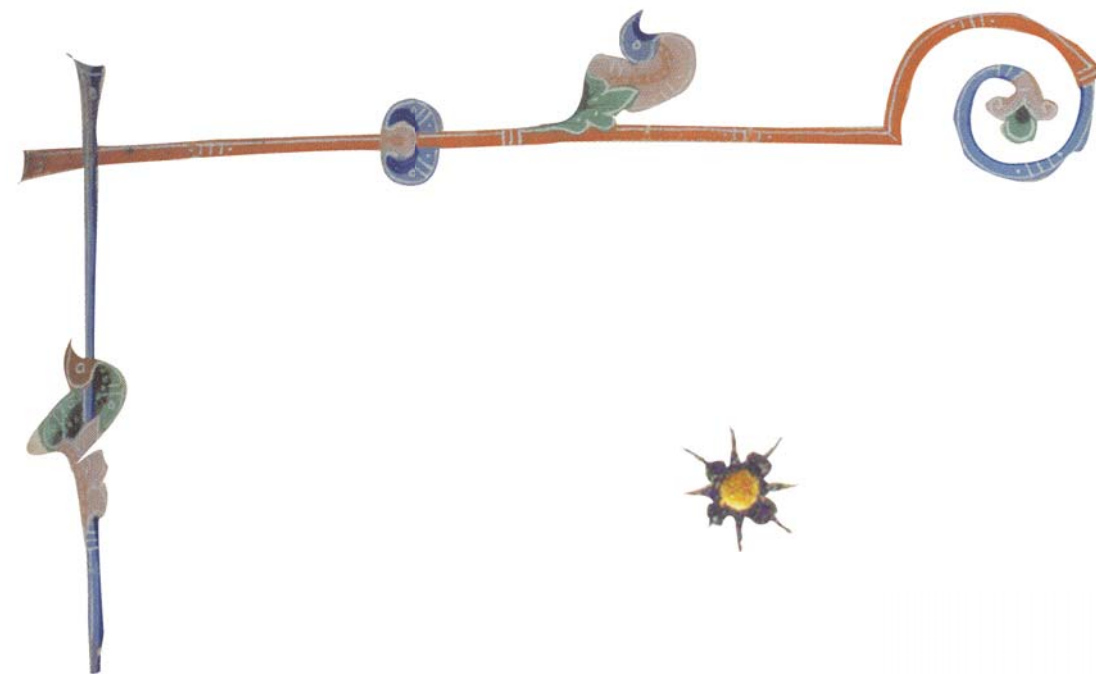
1111 évvel ezelőtt

A 907-es pozsonyi csata

Szerkesztette Gubcsi Lajos PhD, 2018

11., ÉVVEL EZELŐTT...

A POZSONYI CSATA 907-BEN

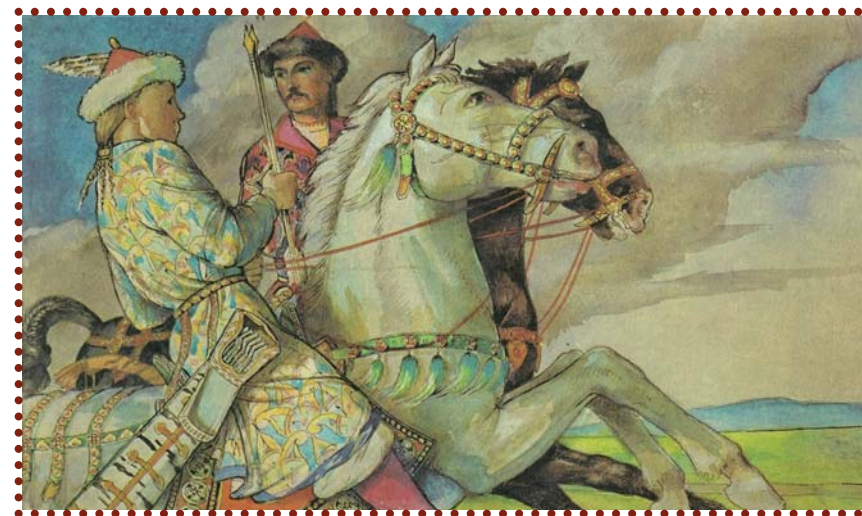
A CSATA TÖRTÉNETI ÉS KATONAPOLITIKAI HÁTTERE

A hadügy legfontosabb kérdéseit – a haderőszervezést, a védelmi képességet, a fenntartott haderőt és a hadrafoghatóságot – befolyásoló tényezők közé tartozik a mindenkori fenyegetettség mértékének megítélése, és a felkészülés annak elhárítására.*

A pozsonyi csata kiinduló helyzetének és egyúttal sikere feltételeként kell elfogadnunk, hogy 907-re, a Fischa/Lajta folyó vonalától, valamint a Morva folyótól keletre a teljes Kisalföld honfoglaló őseink fennhatósága, de legalábbis fegyveres ellenőrzése alatt állt. A feltétel első része 900-ban teljesült, amikor Kurszán (Árpád vezértársa) elfoglalta Pannóniát, és a nyugati gyeplősáv keleti határait az Ostmark területére tolta ki.

902–906 között teljesült a feltétel második fele, amikor is őseink a szárnyakon megszilárdították pozícióikat. A törzsszövetségi erők nyugati irányban, az északi szárnyon 906-ra véglegesen legyőzték a frankbarát morvákat, és Moráviát elszakították a birodalomtól. Valójában két fontos esemény történt a térségben. Az egyik a Morva Fejedelemség felszámolása, a másik a bajorok végleges veresége Moráviában. Nagy valószínűséggel a morvák egy része szövetségi viszonyba lépett eleinkkel. Azonban a kialakult helyzet magában hordozta a feszültséget. A törzsszövetségnek (illetve a kialakulóban lévő Magyar Fejedelemségnek) állandóan készenlétben kellett tartania csapatait a megszerzett területek védelmében. Az állandó fenyegetettséget örökölte meg a Sváb Évkönyv (Annales Alamannici) 904. évnél tett bejegyzése, miszerint 904-ben a bajorok törbe csalták Kurszán magyar vezért, őt és kíséretét pedig orvul meggyilkolták.

899-900 után honfoglaló őseink nyugati irányban, a déli szárnyon Itália felé is kiterjesztették fennhatóságukat. A Sváb Évkönyv szerint 901-ben a magyarok ismét Itáliára támadtak. Ugyanebben az évben a Fuldai Évkönyv jegyezte fel, hogy a magyarok Karintiában portyáztak. 904-ben szövetkeztek I. Berengár longobárd királlyal (Provence-i Lajos császár ellen), és 905-ben békében váltak el egymástól. 906-ra véglegesen a magyarok birtokolták a Dráva és a Száva közét, biztosítva ezzel a szabad kijutást a Pó-síkságra.

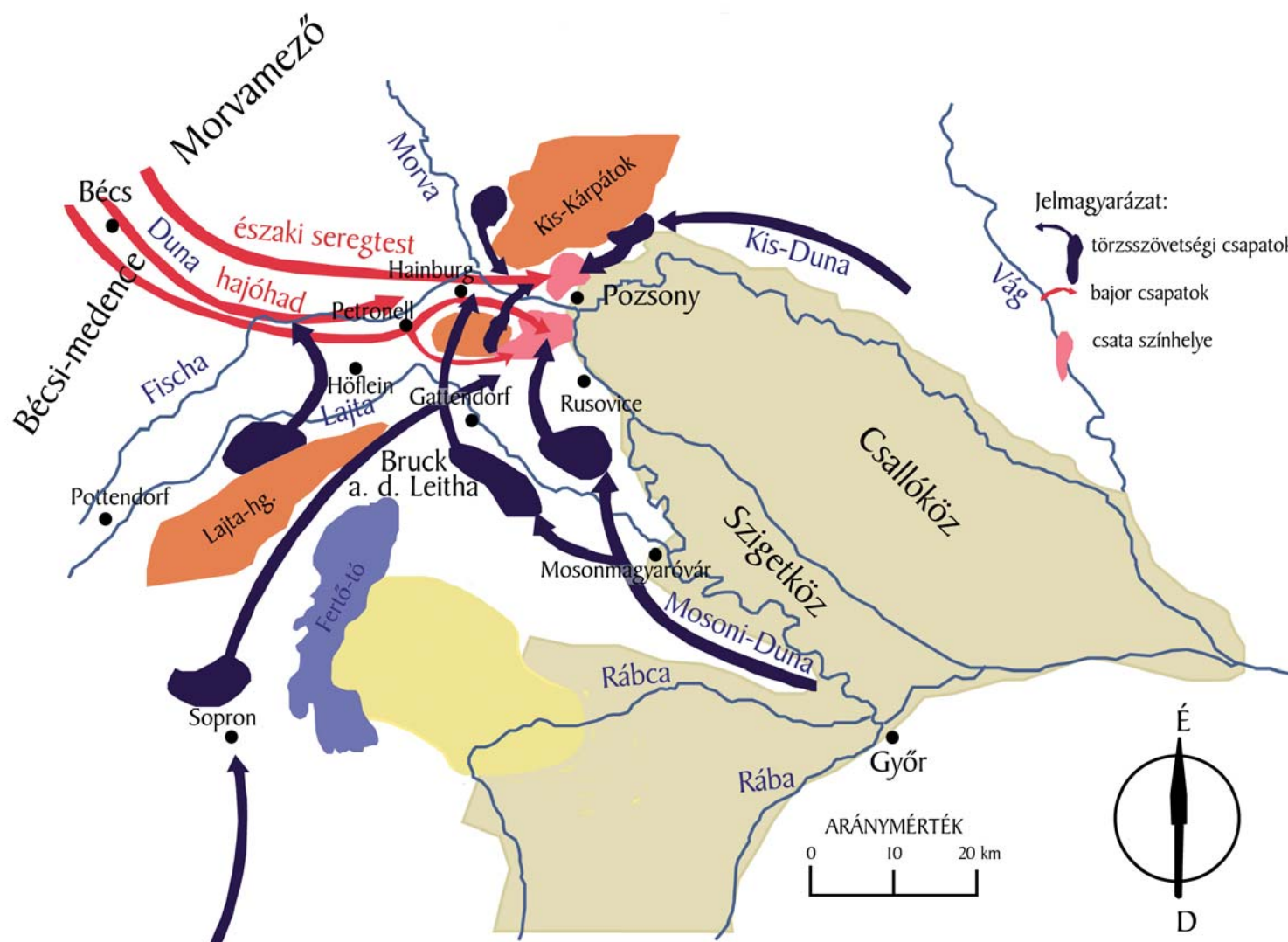

MAGYAR LOVASOK LÁSZLÓ GYULA: 50 RAJZ
A HONFOGLALÁSRÓL CÍMŰ KÖNYVÉBŐL

Nyugaton, a 900. évi pannóniai győzelem után, a harcok zömével a szárnyakra tevődtek át. A frank–morva háború nyertesei a magyarok lettek. A Duna-völgyi hadművelleti irányban a gyeplővet az Ostmark keleti területére (a mai Alsó-Ausztriára) helyezték át. Délen sikerült ellenőrzés alá vonni az észak-itáliai hadművelleti irányt, a Karintia felé csatlakozó Mura-völgyével együtt. A nyugati frontirányban fennmaradt feszültséget jelzik az évkönyvek bejegyzései egy 903-ban lezajlott bajor–magyar összecsapásról. 901 és 906 között tehát folyamatos volt a konfrontáció a szemben álló felek között. A Keleti Frank Birodalomnak rá kellett döbennie, hogy a Kárpát-medencében egy új, egységes és erős hatalom képződött, amely birtokolta legkeletibb provinciáját, Pannóniát, és legyőzte a frankokat Moráviában.

A déli irányban a törzsszövetség már 900-ra megerősítette pozícióit az Alföld déli végein (Bánság, Temesköz és Bácska), és elfoglalták a Szerémséget. Simeon bolgár cár (893–927) minden igyekezete, hogy megállítsa a törzsszövetség déli terjeszkedését, kudarcot vallott. El kellett fogadnia, hogy eleink birtokolták a balkáni átjárót és a csatlakozó területeket.

Keleten, a századforduló táján a besenyők beköltöztek a törzsszövetség által elhagyott etelközi szálláshelyekre, és megkezdték a felzárkózást

a Keleti-Kárpátok előteréig. Jazi-Kapan nevű törzsük az Al-Duna alsó folyása térségében, a Kabuskin-Jula törzs a Szeret és a Prut vidékén talált szálláshelyet, a Kárpát-medence közvetlen közelében. Mögöttük a Javdi-Erdim törzs a Dnyeszter és a Bug mentén települt le. A déli és délkeleti irányból továbbra is fennállt egy közös bolgár-besenyő támadás, illetve portyák veszélye.

Összefoglalva az eddigieket: látható, hogy a 907-re kialakult helyzetben a törzsszövetségnek – északon és délen megerősödve, szárnyait biztonságban tudván –, fenyegetettséggel két irányból, kelet-délkeletről és nyugatról kellett szembenéznie. A korábbi évek tapasztalatain is okulva (bolgár támadások, bolgár-besenyő portya, Kurszán vezér meggyilkolása 904-ben) nagy létszámú és magas harcértékű haderőt kellett fenntartania már békeidőszakban, amely elrettentő erőt képviselt mindkét irányban, a potenciális ellenség agresszióinak gyors lereagálását biztosító közelségben.

A Kárpát-medencében a 900-as évek elejére így módon megeremtődtek a feltételei egy egységes, központosított hatalom kialakításának. Ennek a megakadályozása került a Keleti Frank Birodalom politikájának középpontjába. Politikai célkitűzéseik elérése érdekében a bajorok 907 júniusában hadjáratot indítottak a Magyar Törzsszövetség ellen.

A MODELLEZETT HADMŰVELETEK ÖSSZEGZETT ÉRTÉKELÉSE

Miután Gyermek Lajos király mozgósítást rendelt el a bajor előkelők részére, a csapatok az Enns folyó mögött az Enns–Markt St. Florian–Raffelstetten térségében 907. május–június hónapban végrehajtották a gyülekezést. A mozgósított haderő a Magyar Törzsszövetség/Magyar Fejedelemség megtámadását kapta feladatul.

907. június 17-én a két hadoszlopba szervezett csapatok a Duna mindkét partján megkezdtek az előrevonást. A folyó északi oldalán a hadjárat vezére Luitpold gróf, a déli oldalon pedig a salzburgi érsek, Theotmár vezette a hadoszlopokat. Az előrevonást és a hadműveleteket egy erős dunai flottilla támogatta.

A déli hadoszlop – kihasználva a kedvezőbb menetkörülményeket – napokkal megelőzte az északit, és június 24-én elérte, majd átkelt a Wienerwaldon, és a Duna partját követve, gyors ütemben tovább vonult a Bécsi-medence keleti térsége felé.

Ezzel egy időben a gypűsáv nyugati bejáratait figyelő magyar felderítők Greifenstein térségében észlelték a felvonuló bajor csapatok támadási szándékát, és azonnal elindultak a hírral a határvédelmi erők és a szállásterületeken várakozó egységek értesítésére. A felderítő–kiértékelő lánc június 27-ig a Duna mindkét oldalán riasztotta az azonnal bevetendő csapatokat (határvédelmi csapatokat, a dunántúli főerőket, a törzsi és nemzeti méltóságok fegyveres kíséreteit). Az érvényben lévő megállapodásnak megfelelően a kiértékelő erők elindultak a veszélyeztetett déli irányba.

Közben a Theotmár vezette bajor hadoszlop elérte a Fischa folyót, ahol a már beérkezett határvédelmi erők június 26-án felvették velük a harcérintkezést. Ebben a térségben bontakozott ki a magyarok ellenállása. Június 28-án harcba léptek a riasztott főerők első lépcsői is. A bajorok kénytelenek voltak harcba vetni menetrendjük második lépcsőjét (a második menetoszlopot). A túlerőben lévő támadókkal szemben ők az ismétlődő rajtaütések és meghátrálások taktikáját alkalmazva (halogató harctevékenység) eredményesen lassították a bajor előnyomulás ütemét, lehetővé téve ezzel a mélységből beérkező további főerők harcba vetését.

Ezalatt az északi bajor hadoszlop június 27-én, Stockerau térségében elérte a gypűsáv nyugati bejáratát, és gyorsított ütemben tovább folytatta menetét a Morvamezőn, hogy – megelőzve a magyar csapatokat, és időben kijutva a Morva határfolyóhoz – sikeres átkelést hajthasson végre.

Június 29-ére a folyó déli oldalán a bajorok további térnyeréssel kijutottak Hainburg körzetéig, és itt birtokba vették a térség egyik dunai átkelésre alkalmas partszakaszát. Ebben az időszakban nagyobb összecsapások bontakoztak ki. A szállásterületek nagyobb mélységeiből július első napjaiban beérkeztek a főerők újabb lépcsői, melyek alkalmas helyeken rejtve, lesállításra rendezkedtek be.

Közben a Duna északi oldalán ők számunkra kedvezőtlenül alakult a helyzet. Még az időben megtörtént felderítés esetén sem tudtak elegendő csapatot riasztani és harcba vetni Luitpold hadoszlopa ellen, hiszen az erők zöme már a Duna déli oldalán került bevetésre, vagy útban volt oda. Így július 1-jén a határvédelmi csapatok és a mélységben hátra maradt főerők egy része léphetett harcba a határfolyó mentén a lényeges túlerővel rendelkező bajor egységekkel. Luitpold serege átkelt a Morván, és mintegy 15 kilométerre megközelítve Pozsonyt, a Dévényi-kapu bejáratához érkezett. A Duna északi oldalán viszsamaradt döntéshozó(k) számára ebben a helyzetben tudatosulhatott a veszély nagysága, amelyről azonnal értesíteni kellett a folyó túlsó oldalán harcoló csapatok vezérét.

A hadműveleti lépéshátrányt késlekedés nélkül ki kellett küszöbölni. Erre nem létezett más megoldás, mint mielőbb kikényszeríteni Theotmár csapatai ellen a győzelmet, és a túlparton

KAROLING (KELETI FRANK) LOVASSÁGRÓL SZÓLÓ ÁBRÁZOLÁS
A LEIDENI MAKKABEUSOK KÖNYVÉBŐL. ILYEN KATONÁK ÁLLHATTAK
HARCRENDBE A POZSONYI CSATAMEZŐN IS.

A „MEGFUTAMODÓ” MAGYAR LOVASOK HÁTRAFELÉ NYILAZVA
SEMISÍTIK MEG AZ ŐKET ÜLDÖZŐ PÁNCÉLOS LOVAGOKAT.
LÁSZLÓ GYULA RAJZA NYOMÁN

harcolók segítségére sietni. A bajorokkal harcérintkezésben lévő csapatok magukra vonva a támadókat, bekerítésre alkalmas területre csalogatták a hét napja tartó harcokban kifáradt bajorokat, ahol már vártak rájuk a rejtett lesállást foglaló magyarok. Július 4-én a szemben álló felek között döntő ütközetre került sor. Őseink minden oldalról megrohanták a bajorokat és hatalmas veszteséget okozva, megsemmisítették azok hadoszlopait.

A harcértéküket megtartó csapatok még az éjjel átkeltek a Dunán, és Pozsony dél-délkeleti térségében, hajnaltájt, a váratlan lerohanás taktikáját alkalmazva megsemmisítették a táborban nyugvó Luitpold seregét.

A csata lefolyásának tapasztalatait összegezve, egy gondolat erejéig időzzünk el a bajor flottilla lehetséges alkalmazásánál. Már a menetvonalak útviszonyainak értékelésénél gyanítottuk, hogy a római limes utat követő déli hadoszlop Tullnig igazából nem volt rászorulva a flottilla logisztikai támogatására. Menetét önállóan végrehajthatta. Ezen túlmenően a bajorok fontos feladata lehetett a hadoszlopok közötti kapcsolattartás, melyet átkelőhelyek hiányában is a flottilla volt képes biztosítani.

A NYÍLZÁPORRAL ELBORÍTOTT ELLENSÉGES HADREND TEHETETLEN
VOLT A TÁVOLRÓL JÖVŐ PUSZTÍTÁSSAL SZEMBEN. AZ ÍJ EGYETLEN
ELLENSÉGE AZ ESŐ VOLT. LÁSZLÓ GYULA RAJZA NYOMÁN

Valószínűsítettük, hogy az északi útvonal domborzati nehézségei miatt Luitpold utánpótlásának szárazföldi szállítását nem tették lehetővé a terepviszonyok, csapatai ellátását csak a flottilla támogatásával biztosíthatta. A hadművelleti értékelésnél részleteztük a hajók szerepét a gyalogság szállításában is. Rámutattunk, hogy a fedélzeten szállított gyalogság is elsősorban Luitpold harcfeladatához köthető (a terület birtokba vétele és megtartása). A menetoszlopok összetételének szempontjai is megerősítették a gyalogság hajókon történő szállítását.

Hadszintér-értékelésünk szerint Bécs után Hainburg észak-északkelet (Dévény nyugat-délnyugat) körzete kínálta az első kedvező lehetőséget a flottilla kikötésére. Az északi hadoszlop alkalmazásával kapcsolatos számításainkból következően, itt volt a legnagyobb szükség az erők koncentrálására, a gyalogság partra szállására, hiszen ebben a körzetben számolhattak a harcérintkezés létrejöttével.

Tehát a flottillának kiemelkedő szerepet tulajdoníthatunk a folyóátkeelés biztosításában is. Ugyanis, hogy Pozsony térségét elérjék, Luitpoldnak át kellett kelnie a Morva folyón. Ismerhette a folyónak a két országot elválasztó határszerepét, és mint tapasztalt katonának, számolnia kellett őseinknek a folyóra támaszkodó első ellenállási terepszakaszával. Itt

domborodhat ki a flottilla harcászati szerepe, mivel kiválóan alkalmas volt a gyalogsággal a Dunán lefelé hajózva megkerülni a Morva folyó torkolatát, és annak bal partján hídfőt foglalva biztosítani a szárazföldön menekülő biztonságosabb átkelését. Modellezésünk alátámasztja ezt a lehetséges változatot, amikor számításaink őseink első ellenállásának terepszakaszát a Morva folyó mentére helyezik, és csak ezt követően mutatnak ki Pozsonyig tartó harcokat. [...]

A 907. június 28-ától július 5-ig dokumentált események egy elhúzódó hadműveletet sejtetnek, melynek két döntő napját július 4-ére és 5-ére datálják a korabeli megbízható források. A dokumentumokból az is kiolvasható, hogy június 28-án egy nagyobb összecsapásra került sor. A Weissenburgi Nekrológ erre a napra jegyezte fel Udó püspök halálát. A világi méltóságok közül Luitpold határőrgróf halálát július 5-ére adja meg a Freisingi Halottaskönyv. Abból kiindulva, hogy a nekrológiumok dátumai nem kizárólag az ütközetekhez kötődnek, hanem az elhalálozásokhoz, erősen valószínűsíthető, hogy június 28-ától már komoly összecsapásokra került sor, melyeknek magas rangú áldozatai is voltak, és a hadművelet a döntő ütközetekkel július 4-én és 5-én fejeződött be. Az is érzékelhető a forrásokban szereplő nevekből, hogy két parancsnok irányította a hadakat, Theotmár és Luitpold. Ugyanakkor ebből még nem következik egyértelműen, hogy az egyik hadoszlop a Duna déli, a másik pedig a folyó északi partján harcolt. [...]

Az első ütközetben érintett hadoszlopot a források és a résztvevők méltóságának egybevetése szerint, feltehetően Theotmár vezette, és előrevonásukra a Duna déli oldalán vezető római limes úton került sor. Az ütközet a folyópart közelében, Pozsonnyal szemben zajlott le. [...]

A két ütközet egymást követő dátuma feltételezi azok területi közelségét. Adódik ez a támadó célkitűzéséből, melynek érdekében erőiket a feladat végrehajtása céljából területileg és időben koncentrálni kellett. (Ebből az is következik, hogy a térségbe irányított törzsszövetségi védő erő csapatait a támadó erőösszpontosításának megfelelően csoportosította, vagy csoportosította át.) Ezt a megközelítést figyelembe véve, egy napi menettávolságnál nem lehettek messzebb egymástól sem a bajor hadoszlopok, sem a magyar főerők. [...]

ID. WILHELM LINDENSCHMIT: LUITPOLD BAJOR HERCEG HALÁLA
A POZSONYI CSATÁBAN, 907-BEN

„A FÁRADALMÁKBAN ÉS HARCOKBAN EDZETTEK, TESTI ÉREJÜK
MÉRHETETLEN... KARDDAL CSAK KEVESEKET, DE SOK EZREKET
ÖLNEK MEG NYILAKKAL, AMELYEKET OLYAN ÜGYESEN LÖNEK
KI SZARUJAIKBÓL, HOGY LÖVÉSEIK ELLEN ALIGHA LEHET
VÉDEKEZNI... TERMÉSZETÜK DÖLYFŐS, LÁZADOZÓ... TERMÉ-
SZETÜKNÉL FOGVA HALLGATAGOK, KÉSZEBBEK A CSELEKVÉSRE,
MINT A BESZÉDRE.”
(LOTHARINGIAI REGINO APÁT VILÁGKRÓNIKÁJÁBÓL (908))

Pozsony térsége a Dévényi-folyóval együtt fontos stratégiai jelentőséggel bírt, tehát el kellett foglalni, amely egy közvetlen dunai átkelést követően nagyon kockázatos vállalkozás lett volna, tehát hadműveletileg elfogadhatóan indokolt egy északi hadoszlop léte, melynek elsődleges feladata a Pozsony környéki, hadászati szempontból fontos objektum komplex elfoglalásában összegezhető. A bajor erők a Duna déli oldalán szárnybiztosítási feladatot hajtottak végre a térségben található fontos folyami átkelőhelyek és kikötésre alkalmas partszakaszok birtokba vételével.

A MAGYAR HADÜGY A POZSONYI CSATA TÜKRÉBEN

A pozsonyi csata részletes elemzése egy sor, a magyar hadüggyel kapcsolatos kérdést világít meg. Ezek közül a legfontosabb a korabeli magyar hadszervezet mozgása, melynek legfontosabb elemei: a gyeplélvén folytatott felderítés, a riasztás és értesítés, a határvédelmi erők halogató harca és a főerők döntő ütközete, még a gyeplű sávjában.

A csata lefolyását elemezve, a határvédelem működését is pontosíthatjuk. A modellezés megerősítette korábbi értékelésünket a gyeplű kettős rendeltetését illetően, miszerint őseink a gyeplűlélvén a határfolyóktól nyugatra elterülő sávját biztonsági zónának tekintették. Rendeltetése a terület ellenőrzésében, az idegen mozgások felderítésében és a határvédelmi erők riasztásában fogalmazható meg. A Wienerwald és a Fischa folyó közötti biztonsági zóna mélysége reálidejű felderítést biztosított, lehetővé téve bármely ellenséges behatás elleni intézkedés időbeli foganatosítását. Ettől keletre húzódott a gyeplű védelmi sávja, a határőrizeti sáv, melyben a magyar könnyűlovasság – a szándékos megfutamodás taktikáját ismétlődően alkalmazva –, lelassította az ellenséges csapatok előnyomulási ütemét, állandó zaklatással veszteségeket okozott, kifárasztotta erőit, felmorzsolta erkölcsi tartását, megbontotta fegyelmét, és számára előnyös helyen döntő csapást mért rájuk. Tehát a határőrizeti sáv rendeltetése az ellenség megsemmisítésében határolható be. A két sávot a határfolyók választották el egymástól. A határfolyók képviselték

az első, ellenállási vonalat. A Duna déli oldalán a Fischa folyó, az északon pedig a Morva folyó jelölte ki a határokat, illetve választotta szét a gyeplű két sávját.

A csata tanulságai alapján a gyeplű rendeltetése a felderítésben, riasztásban és a határvédelem szervezett egységében foglalható össze. Nagy valószínűséggel a felderítés a határvédelem része volt, és sem a fogalmak, sem a mögöttük ma ismert tartalom akkor még nem vált szét.

A bevetésre kerülő csapatok a harc előtt nem összpontosultak egyetlen nagy gyülekezési körletben. Alkalmazásuk irányában, a döntő ütközet helyszíne közelében (egy-két napi járásra) széttagolt elhelyezésben, várakozási körletekben készültek a bevetésre. A főerők arra törekedtek, hogy a döntő ütközetet még a gyeplűsávban, a szálláskörletek előtt vívhassák meg. A csata lefolyása megerősítette a forrásokból egyébként jól ismert magyar taktikát is, miszerint őseink előszeretettel támadták az ellenség menetoszlopát, illetve táborát.

A modellezést követve kitapintható a hadüggyel kapcsolatos, néhány fontos körülmény burkolt jelenléte. Az első a magyar haderő mozgósítási rendszerét érinti. Ugyanis a csapatok alkalmazási körleteikbe érkezésének dátumai még egy feltételezett, korai Enns-környéki felderítés esetére sem tették lehetővé mozgósított haderő bevetését. Ebből következik, hogy a pozsonyi csatában a békében is hadra fogható, azonnal alkalmazható haderő került alkalmazásra! A csata modellezett lefolyása is azt bizonyítja, hogy magas harcértéket képviselő, harci tapasztalatokkal rendelkező, fegyelmezett csapatok vívták ki a győzelmet. Az események mögött kitapintható egy rendkívül hatékonyan szervezett haderő-vezetési struktúra, melynek tengelyén szilárd központi akarat érvényesült.

A kétirányú fenyegetettség – keletről besenyő és/vagy bolgár, nyugatról a keleti frank – szükségessé, ugyanakkor a Kárpát-medence természeti tagoltsága lehetővé tette a hatalom területileg el különített képviselését. A békében hadra fogható, legütőképesebb katonai kontingens, a fejedelem katonai kíséretének a megosztása biztosíthatta az egységes törzsszövetségi érdekek fegyveres érvényesítését. A pozsonyi csatát megelőző évek fegyveres történéseinek értékelése alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a törzsszövetségnek és törzseinek már „békeidőszakban” jelentős létszámú, azonnal bevethető „békeállománnyal” kellett rendelkezni. A megszerzett területek fegyveres védelme érdekében az egységes vezetés alatt bevethető, bármikor rendelkezésre álló fegyveres erő léte megkerülhetetlen igényként jelentkezett Pannóniában.

A magyar csapatok gyors bevethetősége is arra utal, hogy ebben az időszakban a Kárpát-medencében a Magyar Törzsszövetségnek két hatalmi központja működött: egyik a Felső-Tisza vidékén, a másik a Dunántúlon. A bajor támadásra történő határozott és gyors reagálás is arra irányítja a figyelmünket, hogy létezhetett egy helyi (dunántúli) nyugati ha-

HAJFONATKORONGPÁR A
KAROSI HONFOGLALÁS KORI
TEMETŐBŐL

talmi központ, amely illetékes volt, illetve fel volt ruházva döntéshozói jogkörrel Pannóniát illetően. A pozsonyi csata lefolyása és végeredménye bizonyítja, hogy egy nagyon erősen központosított hatalmi szerveződés biztosíthatta csak a győzelmet.

Azt az állandó fegyveres erőt, mely a Dunántúl védelmére volt hivatott, centralizált vezetés jellemezte. Részében ide tartozott a gyeplősávban települt határvédelem, valamint a Kurszán közvetlen alárendeltségébe tartozó, állandó kíséretéhez tartozó csapatkontingens, amelynek egy részét adhatta a fejedelmi kíséret kikülönített egysége is. Azonban – mint a fejedelem képviselője, vagy mint a térség hadvezére –, ellenséges támadás esetén alárendelésébe kerültek az itt szállásoló törzsi és nemzetségi fegyveresek is. [...]

A források közül egyedül Aventinus írta le részletesebben a fontosabb eseményeket. Azonban Aventinus már időben távol állt az eseményektől, és nem minden esetben tárható fel, hogy milyen forrásokra támaszkodott (esetünkben sem), ezért hitelességét alkalmanként célszerű megvizsgálni. A modellezés eredményeként a csata hadműveleti lefolyásában egyértelműen tetten értük a döntő ütközetek előtt folytatott harcot a gyeplősen, melyről Aventinus is megemlékezik. Sőt, részletezi azt. A részletek hitelességét megítélendő, végezzünk egy rövid összehasonlító szöveg és hadműveleti elemzést:

„De a magyarok sem maradnak tétlenek és gondatlanok, komolyan felkészülve tűnnek fel, mindent, ami hasznukra lehet, fegyvereket, katonákat, lovakat jó előre készenlétbe helyeztek, s mivel már nem is a dicsőségért, hanem az életükért harcolnak, keményen ellenállást fejtenek ki. Közben néhány katonájukat a bajor csapatok harcba csalogatására küldik. Mindkét királyi vezérük a rendelkezésre álló legnagyobb számú lovassággal a püspökök oszlopára támad. Mintha csak fürgé lovaikkal át akarnák törni a harcvonalat, nagy erővel támadnak, s hatalmas nyílfelhőt bocsátanak ki. A bajorokat a szaru-íjaikból kilőtt nyílvesszőkkel borítják el, majd ismét hátrálnak. Gyorsabbak nehéz fegyverzettel felszerelt seregünkénél, s amikor még azt hisszük, hogy távol vannak, már ott is teremnek; s amilyen gyorsan jönnek, ugyanolyan gyorsan el is tűnnek. Amikor már azt hiszed, hogy győztél, a legnagyobb veszélyben találod magad. A magyarok ellen-

feleiket a távolból támadják nyilaikkal, akkoriban nem ismerték a nyílt harcot, a gyalogos csatát, az egymásnak feszülő hadsorokat, a karddal vívott közelharcot; a városok ostromát és körülzárását, várostromot. Szokásuk szerint cseleket alkalmazva küzdenek, hol meghátrálnak, hol szorongatják ellenfelüket, s mindezt annyi velük született fortéllyal, akkora gyorsasággal és katonai tapasztalattal teszik, hogy eldönteni nehéz, hogy mikor veszedelmesebbek ránk nézve: amikor éppen ott vannak, vagy már el is vonultak, ha menekülnek, vagy éppen támadnának, éppen békét színlelnek, vagy hadakoznak. Közben ugyanis elsőpró rohammal ott teremnek, ugyanolyan hirtelen eltűnnek, először menekülést színlelnek, majd lovaiat megfordítva támadnak, de bármit tegyenek, nyilaznak, és dárdát vetnek, jobbról, balról, szemből vagy éppen hátulról száguldoznak, kifárasztják a mieinket, majd minden oldalról ránk rontanak, a megfáradt bajrokat letámadják, fölébük kerekednek, eltiporják és legyilkolják őket."

A 907. ÉVI HÁBORÚ A KORAI MAGYAR HADMŰVÉSZET ISKOLAPÉLDÁJA

A hadművelet első eleme a hosszú visszavonulás. Hasonlóval találkozhatunk a 899. évi brentai csata előtt, amikor a magyarok Páviától vonultak vissza a Brentához, de ezt alkalmazta a tatár sereg 1221-ben a Kalka folyónál az egyesült orosz–kun sereggel szemben, és 1241-ben a muhi csata előtt is, amikor Pesttől a Sajóig vonultak vissza. A többnapos vonulás során a kis létszámú, mozgékony csoportok folyamatosan zaklatják, támadják a menetoszlopot, s ezzel mindvégig arra kényszerítik az ellenséget, hogy fenntartsa a harckészültséget. A portyázó lovasok akadályozzák az ellenség felderítését is, ezzel folyamatos információhiányt okoznak, ami nehezíti a vezetők döntéshozatalát. Idővel a katonák fáradnak, csökken a harci kedvük, egyre figyelmelebnek lesznek. A felvonulás során fogynak a készleteik, amit helyi beszerzéssel csak nehezen tudnak pótolni, mivel a felvonulási terület előttük felperzselték, a kutakat megmérgezték. Hasonló célokat szolgált a gyepük előtti széles, lakatlan sáv és a természetes és mesterséges akadályok rendszere, mely 1030-ban II. Konrád, 1042-ben, 1043-ban és

GYERMEK LAJOS KÉPE
 AZ OSZTRÁK ST. FLORIAN-APÁTSÁG KÖNYVTÁRÁBÓL, 901-BŐL

1051-ben III. Henrik, 1074-ben pedig IV. Henrik és Salamon hadjáratait tette sikertelenné. A hosszú visszavonulás során a támadó kezéből kicsúszik a kezdeményezés, hiszen ő nem rendelkezik információkkal a szemben álló erők helyzetéről, nem tudja tervezni a döntő összecsapást.

A visszavonulás során a védők áldozatot hoznak, hiszen a támadót kénytelenek beengedni a saját területükre, és a saját országuk egy részét el kell pusztítaniuk. A támadó erejétől függően kell egyre mélyebben beengedni az ellenséget, míg elérkezik az alkalmas pillanat a támadásra, vagy feladja eredeti szándékát az agresszor és visszafordul.

Bölcs Leó megemlékezik a magyarok azon szokásáról, ha „valamely üldözött ellenségük megerősített helyre menekül, azon vannak, hogy pontosan kipuhatolják, hogy mind a lovak, mind az emberek miben szenvednek hiányt, s mindent elkövetnek, hogy az ezekben való megszorítás útján ellenfeleiket kézre kerítsék, vagy ezeket tetszésük szerinti egyezségekre rábírák, oly módon, hogy eleinte enyhébb feltételeket szabnak, majd ha ezekbe az ellenség belement, más nagyobb dolgokkal hozakodnak elő.”

A könnyűlovak alkalmatlanok a megerősített helyek elleni frontális támadásra. Mint az a fenti idézetből is kiderül, inkább a lélektani harc eszközeivel élnek. Ez történhetett Pozsonynál is. A magyar lovasok teljesen bekerítették és elszigetelték a külvilágtól a bajorok megerősített táborát. Éjjel-nappal folyamatos támadásokkal zaklatták őket. Hasonló módszert alkalmaztak a kalandozó magyarok a megerősített helyek ostrománál, 1051-ben I. András vitézei is ezzel bírták rá a németeket vértjeik elhagyására. 1241-ben Batu kán harcosai pedig IV. Bélát a megerősített tábor feladására. Az alkalmazott módszerekről és hatásukról képet alkothatunk a Képes Krónika leírása alapján, mely III. Henrik katonáinak 1051-es szenvedéseiről szól: „a magyarok és a besenyők éjszakáról éjszakára kegyetlenül zaklatták, mérgezett nyilakkal öldösték őket, sátraik közé pányvát hánytak, s így sokakat elragadtak azok közül, akik valami szolgálatban jártak. Megrémültek a németek a nyílzáportól, mely elárasztotta és fogyasztotta őket, földbe ásták magukat, és maguk fölé borítva pajzsukat, elevenek és holtak egy sírban feküdtek.”

A következőkben a források adatai alapján megpróbálom rekonstruálni a kalandozás kori magyar harcéljárását. A harcrend látszólag egyszerű sémát mutatott. A sereg nagyobbik része zárt arcvonallú, mélységben ta-

gozott harcrendet vett fel nyílt, jó kilövést biztosító terepen. A zárt arcvonallú az egész kötelék által lött nyílzápor hatékonyságát fokozta, míg a mélységi tagolás a vezethetőséget biztosította, mivel a nehézlovasság rohamát gyakran az arcvonallú megnyitásával hárították el. Ezt a jelentősebb seregrészt nevezzük zömnek. A sereg kisebbik része, kb. 1/3-a nem vett fel harcrendet, hanem az ellenség harcrendjét támadta – nevezzük őket martaléknak –, közel lovagoltak és nyilazással próbálták rohamra ingerelni a zárt rendben álló ellenséget.

Figyelembe véve, hogy a magyar tegezbe kb. 15-17 darab nyílvessző fért, feltételezhető, hogy a martalék legalább két lépcsőben hajtotta végre a feladatot, hogy a nyilazás folyamatos legyen, és a kilőtt nyílvesszőket pótolni tudják. A harcosok tegezésében ugyanis legalább 5-7 nyílvesszőnek tartálékban kellett lenni, mivel a martalék tevékenysége akkor volt sikeres, ha az ellenség elvesztette türelmét és rohamra indult. Ekkor gyors lovaikon menekülést színlelve, közben hátrafelé nyilazva a zöm elé csalták az üldözőket. A nyugati sereg harcrendje a roham-üldözés megindulásakor rendszerint felbomlott. A továbbiakban a hadvezér csak akkor tudott volna beavatkozni az események menetébe, ha rendelkezett tartálékokkal. A magyar taktika eme sémáját I. Henrik is felismerte (ebből is látszik, milyen zseniális katona volt) és a riadei (merseburgi) csatában hatékony ellenrendszabályokat fogantatott. Tudniillik a csata előtt megparancsolta, hogy „senki ne próbálja előzni bajtársát, még ha gyorsabb is a lova.”. A szászok a zárt rendet megtartva hajtották végre a rohamot, közben pajzsukkal védték magukat a nyílvesszők ellen.

Az esetek többségében azonban a hadvezérek nem voltak képesek irányítani a rohamot, így a sereg szétszóródva, rendezetlenül rohant a zöm felé. Kb. 150-200 méterre voltak az arcvonaltól, amikor a zöm nyílzáport lött rájuk, majd megnyitotta az arcvonallát, átengedte a martalékokat és a megzavarodott, vezetés nélküli üldözőket közelharcban verte szét. Meg kell jegyeznem, hogy a terep is befolyásolta a zöm felállítását. Nem minden esetben fogadták az ellenséget arcból, gyakran a zöm oldalt állt és így lött nyílzáport az ellenség tömegére, majd a martalék is visszafordult. A nyílzápor volt az egyik legfontosabb eleme a taktikának.

Riadénál Henrik erre is figyelmeztette katonáit: „a pajzsokon fogjátok fel az első nyíllövéseket, azután sebes vágatással és leghevesebb lendü-

lettel rohanjatok rájuk, hogy másodszor ne tudják kilőni rátok nyilaikat, mindaddig, amíg nem érzitek a fegyvereitek által ütött sebeket.” Láthatjuk, hogy a 933. évi vereséget a nyílzápor hatástalansága okozta. Ez ugyanis időzavart okozott. A nyílzápor rendszerint megtorpanásra készítette a támadókat kb. 100-150 méterre az arcvonaltól. Ez elég időt adott a zömnek, hogy megnyissa az arcvonalat a martalék előtt. Riadénál pedig éppen ez az idő – a megtorpanás – hiányzott, hiszen a szászok a nyílzápor után ugratták vágtaiba lovaikat, így belerohantak az arcvonaltól torlódó martalékba.

A látszólag egyszerű séma a valóságban rendkívül gyakorlott hadvezért és fegyvelmezett állományt követelt. Az ellenség részéről nehezen áttekinthető volt, Henrik is csak az előzetesen kiadott parancsának, és nem a folyamatos vezetésnek köszönhetette a sikert.

Bár a nyugati seregekben is voltak könnyű fegyverzetűek, de ezek rendszerint alulmaradtak a magyar portyázókkal szemben. Így a csata időszakában szinte az egész csatamezőt a magyarok tartották ellenőrzésük alatt. A zárt rendben álló nyugatiak mindenfelé száguldozó lovasíjász csoportokat láttak, és állandó nyílzáport kellett elszenvedniük. Ez a sebesüléseken túl a reménytelenség, a körülzárttság érzését is gerjesztette, ami a roham megkezdésére sarkallta őket.

A roham-üldözés megkezdésekor a nyugati vagy bizánci harcosok csak a menekülő lovasíjászokat látták maguk előtt, akik a nyeregben hátrafordulva célzott lövéseket adtak le üldözőikre. Az üldöző egyik kezében pajzsot, a másikban lándzsát vagy kardot fogott, nyakába akasztva lógott a szár, mivel a lovát sarkantyúval irányította, – bár nagyon nem kellett, ment az a tömeggel együtt – próbálta magát védeni a hátrafelé lőtt nyilaktól, és közben észre sem vette, hogy mikor jutott a zöm elé és hullott a nyakába a nyílzápor, az átlagosnál nehezebb hegyű vesszőkkel. Nem véletlen, hogy a sebzett lovak meghőkölte, és az üldöző tömeg zavarodottan összetorlódott és csak a lendület vitte a zöm által nyitott zsákba. Az ellenség tömegének megtorpanása lehetőséget adott arra, hogy több nyílzápor is lőjön rájuk a zöm.

Ezt a sémát a hadvezérek rutinszerűen alkalmazták. Bizonyítja ezt az augsburgi csata. Itt az első összecsapásra 910-ben került sor, amikor Gyermek Lajost a séma mintaszerű alkalmazásával győzték le. A német

sereget hajnalban, a táborában lepte meg a martalék. („... még mielőtt »Auróra elhagyná Titonus sáfrányszínű ágát«, a magyarok népe öldöklésre szomjasan, és vágyódva a harcra meglepi a még ásózó keresztényeket, mert többeket a nyíl előbb ébresztett fel, mint a kiáltozás.”) Az első összecsapás után az üldözőket a zöm elé vetették („a türkök hátat fordítva mintha megfutamodnának”), mely oldalba támadta a nyílzáportól megzavarodott ellenséget („a király népe, a cselvetést nem sejtve, a legerősebb lendülettel üldözőbe veszi őket, a lesben állók minden oldalról előjönnek, és megsemmisítik a győzteseket”).

Negyvenöt évvel később, Lehel és Bulcsú hasonló módon akarta legyőzni I. Ottó seregét. A martalék hajnalban megtámadta a német táborát. Nem tudták, hogy Ottó már korábban megindította a sereget („Kora hajnalban felkelve, miután egymással kölcsönösen kibékültek, s előbb a vezéreknek, majd minden egyes katona egymásnak is eskü alatt megígérte a segítséget, felemelt zászlókkal kivonultak a táborból”), 300-400 fős csoportokban nehezen járható, átszegdelt, bozotos terepen. („A sereget egyenetlen és nehéz terepen vezetik, hogy az ellenségnek ne adjanak alkalmat arra, hogy zavarják a csapatokat nyilaikkal.”) A táborát a csehek őrizték, két szász csapattal együtt. Ezek is főként a tábor bontását irányították. A martalék lerohanta őket és rövid összecsapás után elfoglalták a táborát. Nem tudtak ellenállni a zsákmány csábításának, és fosztogatni kezdtek. Azt hitték ugyanis, hogy az egész német sereg megfutott.

Mikor Ottó tudomást szerzett a támadásról, Vörös Konrádot küldte vissza, hogy a málhát visszaszerezze. Közben Bulcsú és Lehel úgy tudta, hogy sikerült legyőzni a németeket. A zöm harcrendje kezdett felbomlani. Eközben eleredt az eső és Konrád is visszaért a táborba, ahol a gondtalanul fosztogató martalékot szétverte. Az eső idejére a zöm íjászaik leeresztették az íjak húrjait, azonban ekkor bukkantak elő Ottó csapatai a bozotosból, harcrendbe álltak és rohamra indultak („esőzés közben rájuk támadt és egyik csapatukat, amelyik a városhoz közel állt, hamarosan leverte”). A zöm rövid ellenállás után rendezetten vonult vissza. Az üldöző németeket több ízben is nyílzáporral pusztították. A magyar vereség okát keresve egyrészt Ottó cselfogását kell számításba vennünk, hogy a sereget szokatlanul korán megindította és a magyarok elől rejtve vonultatta fel, de látni kell a magyar felderítés mulasztását is.

XI. SZÁZADI ILLUSZTRÁCIÓ
A NYUGATI LOVASSÁGRÓL

Láthatjuk, hogy a harcban a martalék mozog, a zöm pedig egy zárt csoportban várja az ellenség támadását. A zöm pusztító erejét az íjak hatékony alkalmazása adja. Az íj lőtávolságának függvénye, hogy a közeledő ellenségre hány nyílzáport tudnak lőni. Az ellenség legyőzésének azonban nem abszolút eszköze az íj és nyíl. Alkalmas a szemben álló erők harcrendjének megbontására, azonban a győzelmet csak közelharc-cal lehet kivívni. [...]

A fontos eseményeket a Sváb Évkönyv (Annales Alamannici) lapjain a megörökítő Szent Gallen-i szerzetes ugyancsak tömören és röviden fogalmazott: „907. A bajorok kilátástalan háborúja a magyarokkal, Luitpold herceget megölték, övéinek féktelen kevélységét letörték, és a keresztények alig néhányan menekültek meg, a püspökök és grófok többségét meggyilkolták.”

Ugyanennek az évkönyvnek egy másik szöveghagyománya egyetlen súlyos mondatban összefoglalta a történetet: „907. A bajorok teljes hadseregét megsemmisítették a magyarok.” [...]

A csatatéren holtan maradt Theotmár salzburgi érsek, a császárság palotakáplánja, továbbá Zakariás brixen–säbeni és Udo freisingi püspök, valamint három apát. A főrendű világiak közül elesett Luitpold bajor herceg és a birodalom 19 grófja. Aligha kétséges tehát, hogy a hadjáratban a bajorok előkelőinek színe-virága részt vett, s ez egyértelműen jelzi annak súlyát és fontosságát. Ennek ellenére magáról a csatáról s az azt megelőző eseményekről viszonylag keveset tudunk.

A birodalmi hadak célja egyértelmű volt: elejét venni a Kárpát-medencében bő egy évtizeddel korábban megtelepedett magyarok által országuk ellen vezetett további hadjáratoknak, s visszaállítani a korábbi állapotokat. A Dunától nyugatra elterülő vidék, a hajdani Pannónia ugyanis akkor már egy évszázada a Keleti Frank Birodalomhoz tartozott, az Ostmark részeként. E tartományt vették birtokukba 900 nyarán a keleti pusztákról beköltözött magyar nemzetségek, a keleti frank udvar azonban nem volt hajlandó elismerni az újonnan kialakult helyzetet.

A birodalom vezetőinek emlékezetében bizonyára még elevenen éltek a legendás előd, Nagy Károly császár (768–814) az avarok ellen 791-ben vezetett hadjáratának az emlékei. Vagy pontosabban szólva a hajdani eseményeknek az a változata, amelyet a X. század elejére már alaposan kiszínezett, felnagyított és eltorzított a rájuk rakódott és tudatosan hozzájuk illesztett legendák sokasága. Szerencsésebb lett volna pedig, ha annak a hadjáratnak a legendák színes szövete által eltakart valós eseményeit és végkifejletét ismerik. Akkor ugyanis nyomban szembetűnővé válhatott volna, hogy az akkor szinte szentként tisztelt dinasztia alapítójának e háborúja gyakorlatilag kudarcba fulladt. A Duna két partján vonuló seregeivel a Rába vonaláig sikerült eljutnia, ahonnan a felperzselt föld klasszikus nomád taktikájával védekező avarok visszavonulásra kényszerítették. Habár a IX. század közepe után írott krónikák mértéktelenül felnagyították Nagy Károly sikereit, az egykorú necrologiumok bejegyzései ez esetben is árulkodóak: csakúgy, mint egy bő évszázaddal később, ezúttal is egyházi és világi előkelők sora lelte halálát a háborúban. Köztük volt az akkori palotakáplán, Angilram metzi érsek is, aki 907-ben, a magyarok csapásai alatt elhullott Theotmár hajdani elődje volt.

A magyarok elleni, elsőprő erejűnek szánt támadást a bajor had 907 nyarán indította meg. Győzelmük biztos tudatában magukkal vitték a had-

járatra uralkodójukat, a mindössze 13 esztendő IV. (Gyermek) Lajos (899–911) királyt is, akit az Enns és a Traun folyók közt fekvő Sankt Florian kolostorában helyeztek el. (Kísérteties egybeesés: Nagy Károly ugyancsak magával vitte kijelölt örökösét, a későbbi Jámbor Lajost.) A nyíltszíni összecsapásra az írott források szerint június 4–6. között került sor Brezalauspurcnál. E helységet a modern történetírás nagy része Pozsony-nal azonosítja, amely nevében a frank Pannónia utolsó, szláv származású kormányzójának, Braszlav duxnak az emlékét őrizte meg. A csata lefolyásáról semmit nem tudunk, de hogy rendkívül kemény és véres lehetett, azt egyértelműen jelzi a fent említett nagyszámú bajor előkelő eleste.

Annyi bizonyos, hogy a bajor sereg a Duna északi és déli partján vonult fel, a folyón pedig csapatokat, élelmiszert és hadianyag-utánpótlást szállító flotta hajózott. A támadók a szokásos fegyverzetrel (lándzsa, kétélű kard, szekerce, sisak, lánc- vagy pikkelypáncél, pajzs) rendelkeztek. Harcmódjuk az egy tömegben történő támadás volt, az ellenféllel való összecsapás után azonban a harcosok inkább egyéni párviadalokat vívtak. A magyarok nyilván ezt igyekeztek elkerülni, s keleti típusú harcmodoruknak megfelelően igyekeztek az ellenfelet bekeríteni, hadrendjét megbontani, s távolról nyílzáporral megsemmisíteni. Hogy végül az utóbbi taktika járt sikerrel, azt mutatja a bajor veszteség igen súlyos mértéke is. Előbb a Duna déli partján felvonuló bajor csapatokat verték szét, majd másnap megsemmisítették az északi parton közeledőket is. Mindkét bajor seregtest parancsnoka elesett.

Az a tény, hogy közülük oly sokan holtan maradtak a csatatéren, arra utal, hogy a magyaroknak sikerült körülfárniuk a támadó seregeket, s akik mégis ki tudtak törni a gyűrűből, azokat sikerrel üldözték. A csata után a bajorok a jól védhető Passauba menekítették ifjú uralkodójukat (ez csak Aventiusnál található, tehát nem kortársi, és nem hiteles információ), s nyilvánvalóvá vált az is, hogy a frissen beköltözött magyar nemzetségek immár véglegesen berendezkedhetnek újonnan szerzett hazájukban. Aligha túlzás tehát azt állítani, hogy a pozsonyi csata a magyar történelem egyik legfontosabb, sorsfordító eseménye volt.

EREDMÉNYEK A MAGYAROK RÉSZÉRŐL

A pozsonyi győzelem Pannónia nyugati határát (a gyeplővel határát!) kitolta az Enns folyóig, és északra véglegesítette a volt Morva Birodalom keleti részeinek (a mai Szlovákia és Észak-Magyarország területének, valamint Alsó-Ausztria keleti területeinek) elfoglalását. A győzelem olyan megsemmisítő volt, hogy a németek legközelebb csak 123 év múlva, 1030-ban indítottak újból támadást a Magyar Királyság ellen!

A pozsonyi csata lefolyása és végeredménye bizonyítja, hogy egy nagyon erősen központosított hatalmi szerveződés biztosíthatta csak a győzelmet. Fontosságát az egységes nemzetté szerveződés, a nemzeti tudat formálódásában fogalmazhatjuk meg. A győzelem a honfoglalók és az őslakosság összefogásából születhetett meg, a Magyar Törzsszövetség és a csatlakozott népek fegyveres erőinek együttműködése alapján. Három évvel Kurszán vezér halála után esetleg mást lehetett volna elvárni, azonban a viszálykodás és az elkülönült helyi érdekek kifejezésre juttatása helyett egy egységes katonai fellépésben ötvöződött a hon birtoklásának tudata. Ebben a katonai egységben kifejezésre jutott küzdelmet méltán nevezhetjük első nagy honvédő háborúnak. A pozsonyi diadal tette lehetővé, hogy a Kárpát-medencébe beköltöző, saját hazára igényt tartó őseink megteremtsék a honalapítás feltételeit.

* Ezt a fejezetet Torma Béla Gyula – Veszprémy László: Egy elfeledett diadal: a 907. évi pozsonyi csata (2008) című könyve alapján szerkesztettük.

Dani László Attila rajza Győrfi Sándor Etele (Attila) a Magyarok királya szobráról

1111 évvel ezelőtt

A 907-es pozsonyi csata

Szerkesztette Gubcsi Lajos PhD, 2018

Copy right Lajos Gubcsi PhD

Ezt az összefoglalót eredetileg a Zrínyi Kiadó 1000-1100 évvel ezelőtt című könyvében közöltük, mint önálló fejezetet. Azt a könyvet szintén Gubcsi Lajos szerkesztette.